

ПРИМЈЕР КОПАР/САРОДИСТРИА ЗАШТИТА И(ЛИ) РЕВИТАЛИЗАЦИЈА УРБАНИСТИЧКЕ ЦЈЕЛИНЕ

САЖЕТАК

У другој половини двадесетог вијека погледи на заштиту наслеђа нису били толико наивни колико су били једноставни. Ни у најстручнијим круговима није било сагласности ни довољно знања о томе како би требало рјешавати проблеме који никада нису били мали. Копар, типичан медитерански урбани феномен, а и главна словеначка лука, јесте еклатантан примјер шта се све може десити са сликом града ако су интереси противрјечни и методе рјешавања тих противрјечности аматерске. Задатак историчара умјетности, односно аналитичара архитектуре, јесте и тај да упозорава на учињене грешке те објашњава њихове узроке и посљедице.

Кључне ријечи: урбанизам, архитектура, sventramento, градска средњовјековна језгра, Едо Михевц

(1) УВОД

Копар/Carodistria/ је данас словеначки град, али са коријенима дубоко у предримској антици, са феноменалним урбанистичким и архитектонским наслеђем, које се формира без прекида од раног средњег вијека. Наиме, Копар од свих словеначких градова има највећу изграђену површину унутар градских зидина (infra muros). Око пет вијекова је слободна комуна, а даљих пет административни центар венецијанске Истре. Докуменат те доминације јесу куће и палате, настале углавном од шеснаестог до осамнаестог вијека. Има их више од 50. Први план града израђен је године 1916. (Giасото Fini). Ту су нацртане 24 цркве и црквице, 10 тргова и тржића, девет градских врата или постерула, седам великих манастира и шест лука и лучица. Копар је око сто година укључен у аустријску Монархију, а после Првог свјетског рата у економском и културном погледу постаје катастрофално ретардирана периферија Италије. По Париском споразуму припао нам је као дио СТО (Слободна територија Трст) 1947., а по Лондонском споразуму као дио ЛРС (Народна република Словенија) 1954. године. Тада је донесена и одлука да он постане економски центар словеначке обале. Нова улога радикално мијења његов карактер, како у урбанистичком, тако у у архитектонском погледу.

(2) ЕТАПЕ ЗАШТИТЕ НАСЛЕЂА У КОПРУ

Елита словеначких стручњака прихвата се задатка да реализира постављени план, с највећим одушевљењем, но малим теоријским знањем и искуством у пракси. И није неочекивано да су резултати њиховог рада у много чему проблематични од самог почетка. Граница између заштите и ревитализације ако није правилно одређена, може бити јако лабилна. Али, треба подвући да би ти резултати можда били још катастрофалнији да се ре-

лизовало све што је било плански предвиђено и политички потврђено. Процес такве ревитализације имао је више етапа. У првом периоду, педесетих година прошлог вијека, на том задатку ради група реномираних љубљанских архитеката и урбаниста. У другој етапи, која обухвата шездесете и седамдесете године, сва иницијатива је у рукама професора Еда Михевца. У кризним осамдесетим не гради се много, што значи да је заштита природних и архитектонских цјелина необично ефикасна. У посљедње двије деценије у архитектонском уобличавању на једној страни се јавља постмодерна, односно минималистичке тенденције, а на другој, нарочито на планерском нивоу, јак је технолошки односно техницистички приступ, што у бити значи да опет има много могућности за погрешно схватање постављених задатака, не само на политичком него и стручном нивоу.

(3) ЕТАПА ЉУБЉАНСКИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА

Први задатак послје прве фазе политичког прикључења обалске територије јесте израда регионалног плана, што је у бити нормално. За њу је задужен професор Едвард Равникар, урбаниста који у оно вријеме, међу осталим, ради и на плановима за Нову Горицу и Нови Београд. Пројекат је завршен године четрдесет девете, а педесете изложен као макета на панои-ма у дужини од 25 метара. Вјероватно је изгубљен, но неколицина фрагментарних података о његовој садржини и структури може се наћи у стручној литератури. У један једини пројектантски замах, на веома шематски начин, укључено је 80 километара обалског подручја од Анкарана до Новиграда, што значи да су ту проблеми заштите насљеђа несумњиво секундарни односно запостављени, ако не и занемарени. Евиденција споменика ослоњена је на аустријске и италијанске ауторе друге половине деветнаестог односно прве половине двадесетог вијека. Да набројимо најзначајније: Pusterla (1846), Kandler (1850), Madonizza (1851), Tamaro (1892), Benussi (1897 & 1924), De Franceschi (1903 & 1952), Caprin (1905), Del Bello (1905), Venturini (1906), Sennio (1910), Ziliotto (1910), Alisi (1910 & 1932), Planiscig (1915), Druscovich (1927), Semi (1930 & 1934), Degrassi (1933). Шта то значи? Да је њихова методологија, ако апстрахујемо локални колорит и провинцијализам, сразмјерно коректна, а у исти мах и толико конзервативна да је нужно њено ажурирање односно неопходан критички претрес њених у многим аспектима застарјелих постулата.

Занимљиви су подаци о рушењима, адаптацијама и новоградњама у најужој језгри града *infra muros* у првој деценији његове »словенизације«. Тек недавно с великом брижљивошћу прикупила их је млада историчарка умјетности Нежа Чеброн Липовец (2011). Два су сакрална објекта сравњена са земљом, тако да не остане камен на камену. Доминикански манастир, у аустријско доба гломазна казнионица, срушен је 1948., а древни глагољашки манастир 1957. Два су године 1955. прерађена: манастир клариса у школски интернат и манастир сервита у градску болницу, у оба примјера без већих рушења. Аутор тих адаптација је у словеначкој архитектури име без боје, инжењер Милош Хохњец. Постављен је и мањи број стамбених и управних зграда у чисто функционалистичком маниру, без већег афинитета за историјску фактуру. Њихови творци су редом етаблирани пројектанти из Љубљане: Вин-

ко Гланз (1948), Франце Томажич (1953), Нико Бежек (1955), Емил Медвешчек (1957). Њихове интервенције ипак су спорадичне и без већег утицаја на историјску слику града, која остаје у традиционалном обиму. Тек на крају тог периода израђене су четири свеске Урбанистичког програма Копра (у годинама 1955. и 1956). Аутор конзерваторских смјерница и препорука јесте срески односно котарски референт за заштиту споменика, историчар умјетности Емил Смоле. Списак споменика културе у бити се ослања на цитиране италијанске анализе и документацију. Чини се да је његов најзначајнији допринос превод на словеначки језик.

(4) ЕТАПА ИНТЕРВЕНЦИЈА ПРОФЕСОРА МИХЕВЦА

Све то је већ некакво наслеђе, макар наивно односно псеудостручно. Професор Михевц, архитект без икаквог урбанистичког искуства, постепено га преузима тек у годинама од 1957. до 1959. У другој етапи ревитализације копарске агломерације, која обухвата шездесете и седамдесете године, све су иницијативе и њихове конкретизације само у његовим рукама. Свој нови задатак прихвата са таквим суверенитетом да га рјешава на апсолутно монополистички начин све до друге половине седамдесетих година, што значи у континуитету од више од петнаест година. И није никакво изненађење да је у том периоду израдио више различитих рјешења за готово све локације које обрађује.

Поменуто раздобље опет је могуће подијелити у три етапе, од којих свака има доста прецизан профил. У првој професоров главни задатак је организација регије као цјелине, тако да је у седам година израђено седам варијација такозваног регионалног плана. Словеначко обалско подручје је у принципу подијељено у двије зоне. У источној, са тежиштима у Копру и Изоли, превладавају мјешовити програми са приоритетима у индустрији и транспорту. У западној зони, са центром у Пирану, главна преокупација је туризам.

Кад су тако утврђени најбитнији програмски постулати, није неприхватљиво да су прве на дневном реду обје поменуте градске агломерације са мјешовитим садржајима. Ту су главни потрошачи простора стамбена и индустријска изградња. У првој половини шездесетих година највећи напор пројектаната усмјерен је у Копар (1960/1965). За Изолу су израђена само два шематска урбанистичка плана. Сљедећих десет година професор своје најбоље снаге ангажује у пројектовању туристичке архитектуре (1965/1975). Очито је да је то програм који му пружа највећу стручну сатисфакцију и у којем је сразмјерно успјешан, чак и суверен, а зона коју обрађује обухвата терене који гравитирају Порторожу.

Ефикасно се побринуо и за популаризацију својих пројеката. Објављени су у познатој италијанској ревији *Casabella*, 1963., а касније и у југословенској ревији *Архитектура, Урбанизам*, 1964. Професор Михевц није писац и то му је једини обимнији стручни текст који је икада одштампан. Шта је његов главни циљ? У цитираном чланку можда је најсажетије изражен у међунаслову, који гласи (на италијанском) »... la valorizzazione delle condizioni oggettive«.

Каква је та валоризација када је у питању урбанистичко и архитектонско наслеђе? Никаква. Урбанистички планови за поједине предјеле и локалите-

те, чак и архитектонски планови за појединачне објекте рјешавају се паралелно са израдом варијација регионалног плана, и то је вјероватно битан разлог што у многим аспектима нису сазрели. Ритам пројектовања необично је убрзан, с многим карактеристикама индустријске продукције. У првој половини шездесетих година настаје сваке године нова варијанта регионалног плана, а у истом темпу израђују се и планови за појединачне, чак и најделикатније локације.

Наравно, епицентар интервенција је Копар. Професоров задатак ту није никако лак. Због натпросјечног обима ареала *infra muros* перцепција градске структуре као квалитетне урбанистичке цјелине није очита на први поглед. Утисак занемарености или чак запуштености веома је јак и због очитих недостатака у наслијеђеној комуналној инфраструктури. Чак бисмо могли констатовати да се у стручним дискусијама о смислености интервенција у такве саставе још увијек одржава међународна полемика која се распламсавала као конфликт између функционалиста и традиционалиста у првој половини тридесетих година двадесетог стољећа, послије објављивања декларације из La Sarraza (1928).

Можда се ради о ретардираним одјецима ставова које публикује југословенска ревија Архитектура (за вријеме шестојануарске диктатуре штампа се у годинама од 1931. до 1934. у Љубљани). Ту се може наћи јако рјечит чланак загребачког историчара умјетности др Petra Knolla, написан и одштампан на хрватском, у којем стоји и ово:

»... У хисторичким градовима била је свака кућа самостална архитектонска цјелина, а читав град конгломерат од самих архитектонских јединица. Модерни град напротив није више скупина самосталних архитектонских индивидуа, него нешто сасвим друго. У модерном су се граду, наиме, поједине зграде изгубиле у градској универзалности, као и сам град, који је од сада само још дионик те свјетске универзалности. То је разлог једноличном и униформном карактеру модерних градова. Но у том великом тријумфу, што га славе модерни велеградови са својим новим тековинама којима се с правом и поносе, настала је тешка невоља ... ради њихове пренапучености ... Многобројни пројекти што их на велико израђују атељеи модерних архитеката доказују од колике је важности ово питање за човјечанство, но и колике су потешкоће с којима се ти пројекти морају да боре. А највећу им потешкоћу у том задају традиционални центри велеграда, а поготово онда ако су ти центри од хисторичке и умјетничке вриједности, а то су готово увијек. Или ваља старинске предјеле сачувати, опскрбивши их довољним комуникацијама и чистим зраком, или се имаду ти хисторички дијелови града напросто жртвовати. Уз ово посљедње рјешење пристају највише модерни архитекти, тражећи у скрајним конзеквенцијама да се стари предјели града сразе са земљом, па да се саграде посве нови и модерни градови у којима би се промет несметано одматало, као механизам каквог сата, а градска би се атмосфера освјежила чистим зраком као модерни санаториј за плућне болеснике ...«

Професоров први генерални урбанистички план града предложен је године 1960 (у размјери 1 : 5.000). Разумљиво је да је крајње поједностављен. Квартови са новим програмима нижу се као редосљед појаса, а средиште те конвенционалне концентричне шеме је средњовјековна језгра. Шта да се с

њом уради, јасно је одмах, без икакве валоризације. Читав источни предио осуђен је на радикално преиначење, но и у осталим зонама чини се да има довољно могућности за темељито пломбирање шкрботина. Изричито радикалне су интервенције у зони линије некадашњих градских зидина.

Нов генерални план настаје године 1961 (у размјери 1 : 2000). Приједлог изградње је детаљизован у графичком смислу као декоративни цртеж, с различитим типовима објеката. За такву цртачку технику професор има познати модел: нешто слично предложио је Плечник за Бежиград (давне 1928). Интервенције су назначене прецизније него у првом плану. Рубна подручја су радикално преиначена. Историјска језгра града ољуштена је као натрула јабука. Изненађујуће је како су у самом срцу града без скрупула третирани трг Броло или старо складиште соли, названо Таверна. Професор је увјерен да је једноставна површина трга превелика, па улаже доста напора у покушај да је на било који начин смањи. А Таверна »нагрђује« амбијенат до те мјере да је у једној од варијанти савијена са земљом. Али, изненађујуће је и нешто сасвим друго, наиме педантерија с којом је третирано скоро све остало, што је у урбанистичком програму евидентирано као архитектонски споменик. Треба признати да остаје уистину нетакнут. Све друго срушено је до темеља.

Но ни то не би било толико проблематично када оно што је педвиђено као ново не би било, као архитектура која замјењује, у формалном погледу тако шематски просјечно, а у економској перспективи тако безобзирно паразитско. Нема простора који не би на најинтензивнији начин био прекривен новим зградама, иако се ради о романтичним медитеранским тржићима или баштицама. Рушилачки радикализам је толико арогантан, да се касније историчар умјетности Стане Берник, који је један од најгласнијих критичара професора Михевца, с пуним правом пита да ли се ту ради о волунтаристичкој симболици нових времена или напросто о недостатку било какве архитектонске инвенције.

Као варијација пројекта из 1961., који се очигледно још не чини довољно детаљним, слиједи 1963. план, у којем је главна тема копарска лука. Предвиђене су зоне за складишта и жељезнички чвор. У историјској језгри професор варијантним пројектима и детаљним плановима за појединачне специфичне програме поправља све што је у претходним нацртима заборављено или је остало незавршено. Такав је план за древни градски квартал Бошадрага, у којему има примјерака цивилне архитектуре из доба романике. Предио је у цјелини ликвидан и преименован у квартал Нови Копар.

И сасвим на крају приче, тек 1964., израђен је елаборат који је требало да настане на самом почетку било каквог планирања у вези са урбанистичким и архитектонским наслеђем. То је приједлог за »асанацију историјског ткива града« Копар. Полазна тачка је инвентаризација постојећег квалитетног архитектонског фонда, а резултат представља такозвани зонинг и план зазиђивања. Инвентаризација је израђена у размјери 1 : 2000, зонинг у размјери 1 : 1000. Зонинг је крајње шематичан. План са предвиђеним асанацијским интервенцијама је варијанта приједлога из године 1963 (са минималним промјенама).

У италијанском урбанизму у двадесетим и тридесетим годинама двадесетог вијека практициран је својеврстан однос према наслеђу. Његови протагонисти су познати. То су утицајни професори Римског универзитета Marcello Piacentini и Gustavo Giovannoni. У својим интервенцијама у средњовјековне текстуре италијанских градова уводе праксу која добија драстичну ознаку »sventramento«. Термин је посуђен из рјечника касапина, и значи уклањање утробе из заклане животиње. У италијанском урбанизму означава рушење читавих старих предјела у центрима градова због реалних или фиктивних хигијенских разлога. Италијанских примјера има много, а познато је да се нешто слично, да је град остао италијански, могло десити и у Сплиту (у палати цара Диоклецијана).

Признајмо поштено: у нашем случају најужа језгра града није начета. Предвиђено је »само«¹ тотално рушење њене периферије. Или, да се изразим хируршком метафором: умјесто уклањања утробе предвиђено је дерање коже и одстрањивање ткива мишића. Абдомен остаје, све друго је одрезано.

Основа за те интервенције је »инвентаризација архитектонских квалитета зграда«. То је план у којему су заправо уцртани и сви већ изграђени новитети, тако да валоризација наводи на погрешне закључке. Објекти су вредновани без обзира на амбијент. Односно, постмодернистичком терминологијом, без обзира на контекст.

Ни контекст ни амбијент нису ту ни у чему релевантни. Сличан приступ, као што знамо, имао је Le Corbusier, када су га замолили да сарађује у посљератној обнови француског града St. Dié. Мајстор функционализма руши ту све оно што при свом повлачењу није минирањем срушио њемачки Wehrmacht.

У Копру резултат такозване асанације је сличан, ако гледамо шта није срушено. Ако просуђујемо квалитет новитета, резултат није никако сличан. Нове структуре су у различитим плановима нацртане различито. Не ради се о знатнијим разликама, али су и такве какве јесу, карактеристичне.

Чини се да професор није никад сасвим сигуран да ли је ријешио задатак онако како би требало. Сва источна половина историјске текстуре прерађена је тако радикално да не остане ниједна традиционална улица као улица. Потпуно празан простор настао након ликвидације наслеђа, попуњен је зеленилом и паркиралиштима. У њему пливају објекти распоређени без јаснијег концепта, нагомилани на више шаблонских начина: као увијени, поравнати или меандрирани низови или агрегације једнаких волумена, које формирају ивице шаблонских ортогоналних пјачета или као поља која су распоређена наизмјенично као на шаховској табли.

Нећу да понављам све критике што су у она времена услиједиле након тако радикалног приједлога. Поменути пројекти детонирали су јавну дискусију која је била једна од најгласнијих, најжешћих и најдуготрајнијих урбанистичких афера у Словенији, а можда и у Југославији. Нису сви критичари били једнако објективни. Професор Андре Мохоровичић, као ортодоксни марксиста и водећи загребачки теоретичар архитектуре, изјављује »...да доживљава град своју трагедију, своју агонију...«² (*Наши разгледи*, 16. 5. 1959., 223/224). Но морам да подвучем много каснију, али сасвим тачну констатацију словеначког археолога Јара Шашела (*Opera Selecta*, 1992, 680).

Ту врхунски немарксистички интелектуалац указује на главне кривце за погрешне поступке. Штета није само урбанистичка и архитектонска, него првенствено научна и културна: »...Само археолошким истраживањима можемо да дођемо до нових података којима бисмо објаснили проблематику првих хиљаду година развоја града Копра. Жао нам је што локални музеј и општинске службе, које су у првим годинама грозничаве послератне обнове и изградње имале јединствену прилику да то учине, нису испуниле своју дужност: том чињеницом проузроковале су непоправљиву штету властитом граду и словеначкој науци...«.

5. ДЕМИТОЛОГИЗАЦИЈА МЕГАЛОМАНИЈЕ

Критичких осврта на професорове планове највише је било у шездесетим и седамдесетим годинама. Најактивнији критичари су били историчари умјетности. Можемо се упитати зашто њихове акције и реакције нису биле ефикасне колико би требале бити. Отворено се мора признати да су и њихове теоријске претпоставке биле слабо односно недовољно утемељене, чему разлози нису ни до дана данашњег баш до краја разјашњени. С друге стране ипак можемо установити да је већи дио професорових планова остао на папиру и, на срећу, није никада остварен. Економски импулси усмјерени су првенствено у изградњу луке, чија је површина до сада превазишла површину градске језгре за два до три пута. Нови стамбени фонд већином није изграђиван ни у зони старог града ни у његовој непосредној околини, већ у удаљеним периферним подручјима. Ни предвиђени пословни ни административни програми нису били усаглашени са стварним потребама привреде и становништва. Шта то значи? Да су планови били мегаломански, конципирани на фиктивним претпоставкама, ријечју, аматерски. Обично се чује да је то »заслуга« политичара, али то прекоравање није сасвим праведно. Мегаломанија је често битна карактеристика, нарочито код урбаниста, и то не само са соцреалистичким предзнаком. Осврнимо се накратко и на период у којему је демонтиран урбанистички монопол професора Михевца у Копру. Први знакови промјене појављују се на крају седамдесетих година, када је по први пут расписан јавни конкурс за концепт једне од стамбених заједница које сачињавају периферију Копра (1978). Награђени приједлог израђен је у тада још уобичајеном структуралистичком маниру. Двије године касније почиње доминација примјерака градителства у духу баналног традиционалистичког постмодернизма: као »архитектура« балкона, балустрада, портиката, троугаоних тимпанона. Дакако, ни та заблуда није дугог вијека, но то је тема за другу и другачију дискусију. У години која слиједи продору наивног конзервативизма љубљански Архитектонски факултет пензионирани Еда Михевца (1981). Четири године касније професор умире (1985). Са школом и са животом опростио се у некаквој међуфази, не више млад, а не још стар. То је разлог што је много чега општеђен. На примјер: жалосног слома социјалног система који помаже градити, безобразлука шарлатана словеначке постмодерне архитектуре и лицемерства некадашњих критичара, који га у некролозима безусловно славе.

Литература

(a)

Релевантни рецентни текстови:

Bernik, Stane: Koper, Izola, Piran /organizem slovenskih obmorskih mest (MK 1969)

Koper (Skupščina občine Koper 1992)

Košir, Fedja: Edo Mihevc 1911 / 1985 / Ob stoletnici arhitektovega rojstva (FA UL LJ 2011)

Kralj Pavlovec, Jasna & Čebren Lipovec, Neža (ur.): Edo Mihevc (FA UL 2011)

Šašel, Jaroslav: Opera Selecta (NM LJ 1992)

(b)

Занимљива је и стара, у много погледа архаичка, а у исти мах библиофилска литература, у хронолошком редоследу:

Pusterla, G.: Chiese di Capodistria nel secolo XVIII (Trieste 1846)

Kandler, P.: Fasti Istriani (Trieste 1850)

Madonizza, A.: Il Duomo di Capodistria (Capodistria 1851)

Tamaro, M.: Le città e le castella dell'Istria (Parenzo 1892)

Benussi, B.: Nel medio evo (Parenzo 1897)

De Franceschi, C.: Alcuni cenni storici sui palazzi comunali di Capodistria (Capodistria 1903)

Caprin, G.: L'Istria nobilissima (Trieste 1905)

Del Bello, N.: Capodistria, la Piazza del Comune nel secolo XV (Capodistria 1905)

Venturini, D.: Guida storica di Capodistria (Capodistria 1906)

Sennio, I.: La chiesa ed il convento di S. Anna di Capodistria (Capodistria 1910)

Ziliotto, B.: Capodistria (Trieste 1910)

Alisi, A.: Il Palazzo Pretorio, la Loggia, il Municipio di Capodistria (Capodistria 1910)

Planiscig, L.: Denkmale der Kunst in den südlichen Kriegsgebieten (Wien 1915)

Benussi, B.: L'Istria nei suoi due millenni di storia (Trieste 1924)

Druscovich, G.: Bonifica e saline di Capodistria (Venezia 1927)

Semi, F.: Album fotografico di Capodistria (Capodistria 1930)

Alisi, A.: Il Duomo di Capodistria (Roma 1932)

Degrassi, A.: Abitati preistorici e romani nell'agro di Capodistria (Parenzo 1933)

Semi, F.: Il Duomo di Capodistria (Parenzo 1934)

De Franceschi, C.: Delle origini di Capodistria e del suo vescovato (Venezia 1952)

Summary

Professor FEDJA KOŠIR, PhD

FACULTY OF ARCHITECTURE, UNIVERSITY OF LJUBLJANA

THE EXAMPLE OF KOPER / CAPODISTRIA PROTECTION AND / (OR) REVITALIZATION OF THE URBAN PLANNING AREA

Koper / Capodistria was the historic centre of Istria for many centuries.

Result: Number of the architectural monuments of a high rank in this centre isn't negligible. By decision brought in the fifties years of the last century that Koper should become the economic centre of Slovenian coast; this new role has changed its character radically. Elite of Slovenian architects and urban planners accepted the task with a great enthusiasm, but with a little theoretical knowledge and experience. And not unexpectedly, the consequences of their efforts in many aspects were problematic. Clearly defined border between the protection and revitalization can be very unsteady. But it should be emphasized that the consequences could be even more catastrophic, if it would be im-

plemented all that was systematically planned and politically accepted. The revitalization process to date had several phases. In the first period in the fifties of last century, the group of renowned architects and urban planners from Ljubljana working on this task. In the second phase, including the sixties and seventies years, all architectural initiative was taken into the "hands" by Professor Edo Mihevc. In crisis of the eighties it wasn't built a lot, implying that the protection of natural and architectural area had been unusually effective. In the last two decades, there are occurred in terms of architectural configuration on one side, the post-modern that is minimalist tendencies and on the other side, especially at planning's level, the strong technological that is the technical approach. Which essentially means, that there is still many opportunities for misunderstandings of defined tasks not only in political but also in the professional plan. Critical reviews of current problems were mostly made in the sixties during the activities of Professor Mihevc. Then, the loudest critics were given by the art historians. Today, we may ask ourselves, why their actions and reactions haven't been as much efficient as they should be. Honestly, it must be admitted that their theoretical assumptions are either poorly or insufficiently established, which hasn't been completely clarified until today. The focus of proposed paper will not be searching after the ideal answers on the question, but in the analysis of available materials today: the beliefs that better decisions are possible in the future only after demythologization of history (not at least measure of art history).